

TOPLUMSAL GÜVENLİK

Dr. Fulya Hisarlıoğlu
Doğuş Üniversitesi
fhisarlioglu@dogus.edu.tr

ÖZET

Soğuk Savaş'ın bitimiyle çeşitlenen güvenlik gündeminde yerini alan toplumsal güvenlik, sosyolojik unsurlara yönelik tehditlerin güvenlik kavramına dahil edilmesi gerektiğine işaret eden fikrinsel bir dönüşümün eseridir. Toplumsal güvenlik, güvenlik gündeminin askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel olmak üzere farklı alanları kapsayan, çok sektörlü bir yaklaşımla tartışılması gerektiğini ileri süren Kopenhag Okulu tarafından geliştirilmiştir. Kimlik güvenliği olarak da anılan toplumsal güvenlik kavramı, ulusal güvenliğin, devletlerin askeri ve siyasi güvenliğine ilişkin tehditlerin ortadan kaldırılmasından ibaret olmadığına ve kültür, kimlik, toplumsal cinsiyet, gelenekler ve dini inançlar gibi sosyolojik unsurlara yönelik tehditlerin de güvenlik gündeminde yer alması gerekliliğine işaret etmektedir. Bu yönüyle toplumsal güvenliğin referans noktası, devleti oluşturan askeri ve siyasi yapılar değil, kolektif kimliklerdir.

ATIF İÇİN: Hisarlıoğlu, Fulya, "Toplumsal Güvenlik", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.29, Ekim 2019.
https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/ToplumsalGüvenlik_FulyaHisarlioglu_v.1.pdf
DOI: 10.13140/RG.2.2.10076.74885

Toplumsal
güvenliğin
referans
noktası, devleti
oluşturan
askeri ve
siyasi yapılar
değil, kolektif
kimliklerdir.

Kimlik güvenliği (*identity security*) olarak da anılan toplumsal güvenlik kavramı, ulusal güvenliğin, devletlerin askeri ve siyasi güvenliğine ilişkin tehditlerin ortadan kaldırılmasından ibaret olmadığına ve kültür, kimlik, toplumsal cinsiyet, gelenekler ve dini inançlar gibi sosyolojik unsurlara yönelik tehditlerin de güvenlik gündeminde yer alması gerekliliğine işaret eden bir kavramdır. Bir başka deyişle, ‘bir kimliğin ya da topluluğun algılanan bir tehdiye karşı savunulmasıdır’ (Wæver, 2008: 581). Bu yönüyle toplumsal güvenliğin referans noktası, devleti oluşturan askeri ve siyasi yapılar değil, kolektif kimliklerdir.

Soğuk Savaş atmosferinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında yaşanan nükleer denge ve askeri rekabet nedeniyle geri plana atılan toplumsal güvenlik tartışması, 1990’ların ilk yarısından itibaren Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Çalışmaları alanlarında hararetle tartışılan konular arasına girmiştir. Soğuk Savaş boyunca ulus devletlerin savunma ve saldırıya dayalı askeri yetkinliklerinin, istihbarat faaliyetlerinin, teknolojik ve stratejik alt yapılarının güçlendirilmesi ve bu hususlarda karşılaşılabilecek potansiyel ve reel tehditlerin bertaraf edilmesi ilkesine dayanan geleneksel/askeri güvenlik anlayışı, küresel güvenlik gündemine egemen olmuştur. Bu süreçte güvenlik, süper güçlerin ve ulus devletlerin askeri güvenliğine odaklanmış ve sosyo-ekonomik eşitsizlikler, çatışmaların adil ve barışçı yollarla çözümü, toplumsal kimliğe dayalı güvenlik kaygıları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekosistemin sürdürülebilirliğine dair kaygılar güvenlik politikalarının oluşturulmasında göz ardı edilmiştir. İki kutuplu sistemin ortadan kalkmasıyla öne çıkan ‘yeni güvenlik’ (Bilgin, 2010) anlayışı, devletin başat öznesi olduğu geleneksel anlayışları eleştirmekte ve güvenlik kavramına bütüncül bakışla yaklaşmaktadır. Bu yönüyle, yeni yaklaşımlar, güvenliğin referans nesnesini sorgulamak suretiyle, bu yönde gelişen yazının derinleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, bu yaklaşımlar devletin bekası, toprak bütünlüğü, askeri güvenliği ve siyasi istikrarı gibi hususların yanı sıra toplumsal gruplar, devlet dışı aktörler ve onların kolektif kimliklerine dair kaygıların da güvenlik gündemine eklenmesi görüşünü desteklemektedirler. Bu yönüyle, yeni güvenlik anlayışının bir parçası olan toplumsal güvenlik, toplumsalın bir parçası olarak bireyin güvenliği ve varoluşuna yönelik tehditleri önceleyen felsefi dönüşümün eseridir.

Toplumsal güvenlik kavramını Güvenlik Çalışmaları literatürüne kazandıran, Kopenhag Okulu’nun kurucuları Barry Buzan ve Ole Wæver’dir. Buzan ve Wæver tarafından geliştirilen güvenlik sektörleri yaklaşımı, ulusal güvenliğe

**Devletlerin
askeri ve
siyasi
güvenliğine
ilişkin
kaygılara
yönelik aldığı
tedbirler,
çeşitli
toplumsal
gruplar için
varoluşsal
tehditlere
dönüşebilir.**

ilişkin bakışta yaşanan değişimin göstergesidir. Yeni güvenlik çalışmaları çerçevesinde güvenlik sektörleri tartışması, temelde ‘güvenlik nedir?’ sorusunun ötesinde ‘ne için güvenlik?’ ve ‘kimin güvenliği?’ sorularına odaklanmaktadır. Buna göre, güvenliğin doğası ve bileşenlerini anlayabilmek için, kavramı bütünlükçü bakış açısıyla yeniden tartışmak şarttır. Bununla birlikte, Kopenhag Okulu, birey, toplum, devlet ve devlet dışı aktörlerin güvenliğine yönelik her tür tehdidi kapsayan şişirilmiş bir güvenlik gündeminin oluşturulmasına da mesafeli yaklaşmaktadır. Buzan (1983), ‘ulusal güvenlik’ tartışmaları gündemine dahil edilmesi gereken beş farklı güvenlik sektöründen bahseder. Buna göre, geleneksel güvenlik anlayışının temel öznesi olan devletlerin saldırı ve savunmaya dayalı askeri kabiliyetlerine yönelik tehditleri içeren askeri güvenliğin ötesinde siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel unsurlara yönelik tehditleri de içeren çok sektörlü bir güvenlik anlayışına ihtiyaç vardır. Kuvvete dayalı ilişkileri içeren konular, askeri sektörün temel tartışmalarını kapsarken, devletlerin kurumsal istikrarı ve bekası gibi tartışmalar siyasi sektörün konularıdır. Ticaret, üretim, ekonomik bağımlılık/bağımsızlık ve finansal ilişkiler ekonomik güvenliğin gündemini oluştururken; insan-çevre ilişkisi, biyosferin güvenliğine ve sürdürülebilirliğine dair tartışmalar da çevresel güvenliğin gündemini oluşturmaktadır. Bu yazının konusu olan toplumsal sektörün temel referans noktası ise kolektif kimliklerdir (Buzan vd. 1998: 30-31).

Bu sektörler, birbirinden bağımsız alanlar değil, çoğunlukla birbirinin gündemini belirleyen, iç içe geçmiş alanlardır. İnsan ilişkilerinin karmaşık doğası ve uluslararası güvenliğin karmaşık gündemi göz önünde bulundurulduğunda, devletlerin askeri ve siyasi güvenliğine ilişkin kaygılara yönelik aldığı tedbirler, çeşitli toplumsal gruplar için varoluşsal tehditlere dönüşebilir. Benzer biçimde bir devletin ekonomik güvenliğine yönelik kaygılar, bir başka devlet için çevresel güvenlik kaygısı yaratabilir. Bu çerçevede güvenlik kavramını ve güvende olma halini tanımlarken, bir güvenlik sektörünü diğerlerinin üzerinde tutmayan, bütüncül ve kapsamlı bakışa ihtiyaç vardır. Bu dönüşümün gerçekleşmesine ön ayak olan önemli gelişmeler, 1990’ların ilk yarısında Afrika (Rwanda Soykırımı) ve Balkanlar’da (Bosna ve Kosova Savaşları) yaşanan ve milyonlarca insanın ölümü ve mülteci durumuna düşmesine neden olan kimlik temelli etnik çatışmalardır. Kimlik temelli kaygılar ve bu kaygıların siyasallaşması, hem devletin güvenliği hem de devleti oluşturan toplumların güvenliği için ciddi tehditler içermektedir. Özellikle 1990’lı yıllarda Sırp milliyetçiğinden beslenen siyasi gruplar ve milislerin Boşnaklara yönelik asimilasyon ve etnik temizlik politikaları, kolektif kimliklere dayalı tehditlerin ulusal/uluslararası güvenliğin gündemine yerleşmesi sürecini hızlandırmıştır.

Ulus devletlerin ideolojik ve kimliksel sınırlarıyla (resmi millet tanımı), ulusu oluşturan grupların sınırları çok nadir örtüşmektedir.

Wæver'in (2008) altını çizdiği gibi, ulusal güvenlik, sıkça tartışılan bir kavram olmakla birlikte, ulus ve ulusal güvenliğe dair unsurlar güvenlik çalışmaları içinde bir analiz düzeyi olarak yeterince tartışılmamaktadır. Bu noktada Buzan, Wæver ve De Wilde (1998), ulusun güvenliğini, sadece siyasi ve askeri sektörleri kapsayacak şekilde daraltarak ulus-devlet güvenliğine indirgemenin, ulusal güvenliğin sınırlarını tartışmakta yetersiz kaldığının altını çizerler. Ulus, bir analiz düzeyi olarak değerlendirildiğinde, içinde sosyolojik unsurları da barındırmaktadır. Modern ulus devletler, toprak bütünlüğüne dayalı, verili ve çoğunlukla kısıtlayıcı bir millet tasviri etrafında örgütlenmiş yapılardır. Öte yandan toplum, kolektif kimlikler ve toplumların dinamik yapılarını oluşturan aidiyet tartışmalarıyla ve bireylerin söz konusu aidiyet unsurlarını benimsemeleriyle ilgilidir. Bu çerçevede, ulusalı oluşturan devlet ve toplumu iki farklı referans noktası olarak tartışmak gerekir. Dahası, ulus devletlerin ideolojik ve kimliksel sınırlarıyla (resmi millet tanımı), ulusu oluşturan grupların sınırları çok nadir örtüşmektedir (Wæver, 2008).

Pek çok modern devlet için genellenebilecek bu durum, resmi ulus devlet ideolojisinin çerçevelediği egemen kimliğin (millet) dışında kalan azınlık kimliklerin varoluşuna işaret etmektedir. Ulusalın sınırları ve bileşenleri bu yönüyle ele alındığında, güvenliği sadece devletin askeri ve siyasi güvenliği ile sınırlandırmak, ulus devlet içinde azınlıkta kalan ya da devletleşmemiş toplumsal yapıların güvenlik endişelerini giderememektedir. Buzan'ın (1983: 34-40) da altını çizdiği gibi, siyasi ve askeri sektörleri önceleyen bir ulusal güvenlik gündemi, toplumsal güvenlik için tehdit oluşturabilir. Devletin güvenliğini temin etmek amacıyla, toplumsal güvenlik gündemine ilişkin kaygıları göz ardı etmek ve azınlık grupların kimlik temelli ihtiyaç ve kaygılarını ulusal güvenlik gündeminin dışında tutmak, toplumsal kimliklerin yaşam alanını daraltmaktadır. Bu noktada kolektif kimliklerin varoluşlarına ve devamlılıklarına yönelik hayati tehditlerin varlığına dair söz-edim pratiklerinin geliştirilip, meselenin güvenikleştirilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, kolektif kimliklere yönelik tehditlerin güvenlik gündeminde yerini alması ve söz konusu tehditlere karşı acil önlemler alınması yönünde bir söylemin benimsenmesi gerekmektedir. Kopenhag Okulu, bu durumu toplumsal kimlik temelli güvenikleştirme olarak açıklamaktadır.

Kopenhag Okulu'na göre, kimlikler verili, objektif ve statik yapılar değil, sürekli değişen bağlamsal ve dinamik yapılardır. Öte yandan güvenlik söylemi ile gündemleştirildikleri taktirde billurlaşır, görece istikrarlı bir yapıya bürünürler. Bu durum, ulusal kimliğin diğer toplumsal kurumlara göre siyasileşmeye en elverişli bağlamı sunmasıyla açıklanabilir. Ulusal kimlik sadece tekil (birey) ile kolektif (toplum) arasında kurulan ve aktarılan dinamik

**Toplumsal
güvenliğe dair
tehditler göç,
yatay rekabet,
dikey rekabet
ve demografik
tehditler
olarak
tartışılmak-
tadır.**

bir ilişkiler ağı değildir. Wæver'ın (2008: 583-584) da altını çizdiği gibi, ulusal kimlik, bireyin içinde yaşadığı gerçekliği anlayıp yorumlamasını sağlayan bağlamdır. Tüm kolektif kimlikler (dini inançlar, milliyetçilikler, siyasi ideolojiler, toplumsal cinsiyet vb.) bireyin kendini ve çevresini anlama ve anlamlandırma pratiklerini inşa eden yapılardır. Birey düzeyinde yaşanan güvensizlikler (yerinden edilme, statü kaybı, toplumsal dışlanma, asimilasyon gibi) arttıkça, toplumsal kimliklerin siyasallaşması ve güvenlikleştirilmesi süreci de hızlanacaktır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, Kopenhag Okulu, toplumsal kimliklere ilişkin kaygıların nasıl billurlaştığını ve 'bireyin içindeki toplumsalın' hangi söylemsel pratiklerle siyasileştirdiğini anlamaya çalışır.

Toplumsal güvenliğe dair tehditler göç, yatay rekabet, dikey rekabet ve demografik tehditler olarak tartışılmaktadır. Göç tehdidi, belirli bir coğrafyada yaşayan halkların kolektif kimliklerinin bir başka coğrafyadan gelen başka halkların kolektif kimliklerinin etkisiyle özelliklerini kaybetmeleri şeklinde açıklanabilir. Bu yönüyle göç, demografik ve toplumsal dokuyu tehdit eden bir risk olarak tartışılmaktadır. Bir toplumsal grubun bir başka toplumsal grubu istila etmesi olarak da tanımlanabilecek bu durum, göçün ontolojik (varoluşsal) güvensizliği tetikleyebilecek bir olgu olduğunun altını çizer. Yatay rekabet tehdidinin işaret ettiği temel risk, zaman içinde, demografik bir kayma olmaksızın, belirli bir toplumsal kimliğin diğer kimliklere nüfus etmesi biçiminde tanımlanabilir. Wæver (2008: 584), yatay rekabet tehdidine örnek olarak, Kanada'nın zaman içinde kültürel olarak Amerikanlaşmaktan korkmasını gösterir. Dikey rekabet tehdidi ise, kolektif kimliklerin zamanla gönüllü olarak ya da asimilasyon yöntemi ile terk edilmesidir. Burada ya bir üst kimliğin oluşmasını sağlayan kapsamlı bir entegrasyon süreci vardır, ya da ayrılıkçı bir talep söz konusudur (Wæver, 2008). AB'nin siyasi örgütlenmesini güçlendirdiği 1990'larda Avrupalı kimliğinin inşası entegrasyoncu baskılara örnek verilebilir. Mart 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerini kazanarak, AB Parlamentosu bünyesinde Avrupa kuşkucusu cephede yer alan sağ kanat popülist siyasi partilerin söylemleri incelendiğinde, Avrupalılık kimliğinin açıkça ulusal kimlikleri asimile edip sindirecek bir dikey tehdit olarak görüldüğü sonucuna ulaşılabilir. Bu noktada, kapsayıcı kurumsal aidiyetlerin, mikro düzeyde ulusal kimliklerin varoluşlarını tehdit eden bir toplumsal güvenlik tehlikesine dönüştüğü ileri sürülebilir. Benzer biçimde, milli kimliklerin azınlık kimliklerini tanımaması ya da asimile etmeye çalışması da azınlık topluluklar için bir toplumsal güvenlik sorunu teşkil etmektedir. Kimlik temelli bağımsızlık ya da özerklik talepleri, toplumsal güvenliğe ilişkin kaygıların güvenlikleştirilmesi yoluyla ulusal ve uluslararası siyasete nüfus etme stratejisi olarak değerlendirilebilir. 2017 yılında İspanya'nın özerk Katalonya bölgesinde, Katalan kimliği üzerine

inşa edilmiş bir bağımsız devlet kurma yönündeki referandum, İspanyol milliyetçiliği ile Katalan milliyetçiliği arasında yaşanan dikey rekabete örnektir. Son olarak, savaş, salgın hastalıklar, soykırım ve işgal gibi demografik yapıya etki eden tehlikeler de toplumsal güvenlik gündeminde tartışılan tehditlerdendir.

Ulusal güvenliğin bileşenlerinden olan siyasi/askeri güvenlik ve toplumsal güvenlik, aralarında geçişkenlikler bulunan ve birbirleriyle yakından ilintili kavramlardır. Toplumsal güvenliğin tehlikede olduğu hallerde, etnik ve kültürel gruplar silahlı savaşçı gruplara dönüşebilmektedir. Kolektif kimliklerin güvenikleştirilmesinin toplumsal refleksleri tetiklemedeki rolünü en iyi anlatan durum, Soğuk Savaş'ın ardından dağılan Yugoslavya topraklarında yaşanan kimlik temelli kanlı çatışmalardır. Toplumsal güvenliğin güvenlik gündemine eklenmesi yönünde adımlar atılmasını da sağlayan bu çatışmalarda Sırp, Hırvat, Arnavut ve Boşnak milliyetçilikleri arasında yatay ve dikey rekabet unsurlarının rol oynadığı bir güvenikleştirme gündemi oluşmuştur. Ulusal kimliklerin varlığı ve devamına yönelik tehditlerin söylemlerle inşa edilmesi (güvenikleştirilmesi), zamanla önce askeri, sonra da siyasi sektörlere yansımıştır.

Sonuç Yerine

Soğuk Savaş'ın bitimiyle çeşitlenen güvenlik gündeminde yerini alan toplumsal güvenlik, sosyolojik unsurlara yönelik tehditlerin güvenlik gündeminde yerini alması gerekliliğine işaret eden fikrîsel bir dönüşümün eseridir. Tartışılmaya başlandığı 1990'lardan bu yana toplumsal güvenliğin kavramsal çerçevesi de genişlemiş ve güncellenmiştir. Bu hususta, toplumsal güvenlik gündeminde yer alan en güncel tartışmalar, din ve toplumsal cinsiyet ekseninde gelişmekte olan yeni toplumsal güvenlik tartışmalarıdır. Kendi içinde farklı dinamikleri olan bu iki kolektif aidiyet bileşeni, farklı birer güvenlik sektörü olmaya adaydır (Wæver, 2008). Öte yandan kolektif kimlik öğeleri barındırmaları nedeniyle, toplumsal kimliğin birer alt bileşeni olarak kalmış ve kavramsal çerçevesinin çeşitlenmesini sağlamışlardır. Dinin toplumsal güvenlik gündeminden ayrılarak, kendi münhasır alanını oluşturma gerekçesi, güvenikleştirme söz-ediminin bir toplumun savunulması ya da kimliğe yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi ile ilgili olmayıp, doğrudan inancın (ya da inancın belirli bir yorumunu) ve inanca dayalı pratiklerin savunulmasına yönelik oluşudur. Özellikle amaçlarına ulaşmak için terörü bir araç olarak kullanan dini köktenci hareketlerin çoğu, temsil ettiklerini iddia ettikleri topluluklar için bile ciddi bir toplumsal güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkarlar.

Toplumsal cinsiyetin de kendine has dinamikleri mevcuttur. Bu hususta, ataerkil egemen söylem tarafından baskılanmış kadınlar ve hâkim söylemin dışladığı farklı erkeklik formlarının güvenlik kaygılarıyla, Feminist talepler karşısında iktidarını kaybetme korkusu içinde olan ataerkilliğin ontolojik kaygılarını kapsayan iki yönlü bir güvenlikleştirme pratiği mevcuttur. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet özelinde güvenlikleştirme pratiği, temelde kimliğin korunması ve sürdürülmesi amacıyla değil, mevcut toplumsal güç ilişkilerini sarsmak amacıyla gerçekleşmektedir. Bu iki yeni toplumsal güvenlik kategorisinin referans noktası kolektif kimlikler olsa da, güvenlikleştirme pratikleri doğrudan kolektif kimliklerin korunması güdüsüyle inşa edilmemektedir. İnanca dayalı tehditlere karşın inancın korunması ve toplumsal cinsiyete dayalı tehditlerin ortadan kalkması için de toplumsal hiyerarşilerin alt üst edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Bilgin, Pınar (2010). “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *Stratejik Araştırmalar*, Cilt 8, No. 14, ss. 30-53.

Buzan, Barry (1983). *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Brighton: Harvester Wheatsheaf.

Buzan, Barry, Ole Wæver ve Jaap de Wilde (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Londra: Lynne Rienner Publishers.

Wæver, Ole (2008). “The Changing Agenda of Societal Security”, Brauch, Hans Günter v.d. (der.), *Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century*. Berlin: Heidelberg.

EK OKUMA

Aydın, Mustafa ve Sinem Açıkmeşe (2008). “İslam Örneğinde Küreselleşen Dünyada Kimliğe Dayalı Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, No. 18, ss. 197-214.

McSweeney, Bill (1996). “Identity and security: Buzan and the Copenhagen school”, *Review of International Studies*, Cilt 22 (1), ss. 81-93.

Theiler, Tobias (2003). “Societal security and social psychology”, *Review of International Studies*, Cilt 29 (2), ss. 249-268.

FİLM

Hotel Ruanda (2004), Yönetmen: Terry George, ABD: Lionsgate Films.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.